

MARION HOLTHE HIRST
SVEN IVAR LØNNEID

Arbeidsrett

i et nøtteskall

3. UTGAVE

ARBEIDSRETT

I ET NØTTESKALL

MARION HOLTHE HIRST OG SVEN IVAR LØNNEID

ARBEIDSRETT

I ET NØTTESKALL

GYLDENDAL

© Gyldendal Norsk Forlag AS 2022

3. utgave, 1. opplag 2022

ISBN 978-82-05-55949-3

Omslagsdesign: Kristin Berg Johnsen

Sats: Type-it AS, Trondheim 2021

Brødtekst: Minion Pro 10/14,5 pkt

Papir: 80 g Amber Graphic

Trykk: Andvord Grafisk, Norge 2022

Alle henvendelser om boken kan rettes til

Gyldendal Akademisk

Postboks 6730 St. Olavs plass

0130 Oslo

www.gyldendal.no/akademisk

akademisk@gyldendal.no

Det må ikke kopieres fra denne boken i strid med åndsverkloven eller avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorgan for rettighetshavere til åndsverk. Kopiering i strid med lov eller avtale kan medføre erstatningsansvar og inndragning, og kan straffes med bøter eller fengsel.

Alle Gyldendals bøker er produsert i miljøsertifiserte trykkerier.

Se www.gyldendal.no/miljo

Innhold

KAPITTEL 1 INNLEDNING	13
1.1 Arbeidsrett – definisjon og avgrensninger	13
1.2 Arbeidsrettens historikk og kilder	14
1.3 Arbeidsmiljølovens formål og virkeområde	16
1.4 Arbeidsmiljølovens ufravikelighet	17
1.5 Sentrale begreper i arbeidsretten	17
1.5.1 Virksomhet	17
1.5.2 Arbeidstaker	18
1.5.3 Arbeidsgiver	22
1.5.4 Tillitsvalgt	23
1.5.5 Arbeidsgivers styringsrett	24
1.5.6 Arbeidstakers lojalitetsplikt	26
1.6 Arbeidsgivers og arbeidstakers plikter	27
1.7 Tilsyn med arbeidsmiljøloven og straffebestemmelser ...	28
KAPITTEL 2 LIKEBEHANDLING OG FORBUD MOT DISKRIMINERING	29
2.1 Kilder og begrepsavklaring	29
2.2 Arbeidsmiljøloven kapittel 13	32
2.3 Likestillings- og diskrimineringsloven	35
2.3.1 Forbud mot diskriminering	35
2.3.2 Lovlig forskjellsbehandling	38
2.3.3 Positiv særbehandling	40
2.3.4 En kort oversikt over noen andre sentrale bestemmelser i likestillings- og diskrimineringsloven	45

6 INNHOLD

2.4	Diskrimineringsombudsloven	47
KAPITTEL 3 INNGÅELSE AV ARBEIDSFORHOLD		50
3.1	Ansettelsesprosessen	50
3.1.1	Utlysning av stilling	50
3.1.2	Innhenting av informasjon i forbindelse med intervju m.m.	52
3.1.3	Valg av arbeidstaker	54
3.1.4	Fortrinnsrett	56
3.2	Deltidsansatte og retten til utvidet stilling	58
3.3	Arbeidsavtalen	60
3.3.1	Form og innhold	60
3.3.2	Om konkurransebegrensende avtaler i arbeidsforhold	61
3.4	Prøvetid	64
3.5	Midlertidig ansettelse	68
3.5.1	Hovedregelen om fast ansettelse og hva som menes med fast ansettelse	68
3.5.2	Adgangen til midlertidig ansettelse	72
3.5.3	Opphør av avtale om midlertidig ansettelse	80
3.5.4	Virkninger av ulovlig midlertidig ansettelse	82
3.6	Om innleie, entrepris og likebehandlingsprinsippet	83
3.6.1	Innleie	83
3.6.2	Likebehandling	85
3.6.3	Entrepris	86
KAPITTEL 4 HMS OG KRAV TIL ARBEIDSMILJØET ...		88
4.1	Generelle krav til arbeidsmiljøet	88
4.2	Krav til det fysiske arbeidsmiljøet	91
4.3	Krav til det psykososiale arbeidsmiljøet	92
4.4	Kjemikalier og biologisk materiale	94
4.5	Arbeidsgivers tilretteleggingsplikt og oppfølging av sykmeldte arbeidstakere	95
4.5.1	Arbeidsgivers tilretteleggingsplikt	95
4.5.2	Oppfølging av sykmeldte arbeidstakere	96
4.6	Krav til systematisk HMS-arbeid – internkontrollforskriften	98
4.7	Verneombud og arbeidsmiljøutvalg	99
4.8	Bedriftshelsetjeneste	103
4.9	Varsling	104
4.10	Øvrige bestemmelser	108

4.10.1	Tiltak for å fremme fysisk aktivitet	108
4.10.2	HMS-opplæring for øverste leder	109
KAPITTEL 5 ARBEID AV BARN OG UNGE		110
5.1	Hovedregelen om forbud mot barnearbeid	110
5.2	Arbeidstid, pauser og fritid for barn og unge	112
5.3	Arbeidsgivers andre plikter når det gjelder arbeid av barn og unge	113
KAPITTEL 6 RETT TIL FRI FRA ARBEIDET – PERMISJONER		115
6.1	Definisjoner og hjemmel	115
6.2	Om rett til fri i forbindelse med fødsel og adopsjon	116
6.2.1	Svangerskapskontroll	116
6.2.2	Rett til permisjon under svangerskapet	117
6.2.3	Omsorgspermisjon	117
6.2.4	Fødselspermisjon og foreldrepermisjon	118
6.2.5	Delvis permisjon	121
6.3	Fri i forbindelse med amming	122
6.4	Rett til fri ved barns og barnepassers sykdom	123
6.5	Omsorg for og pleie av nærstående	126
6.6	Permisjon i forbindelse med utførelse av offentlige verv ..	127
6.7	Utdanningspermisjon	127
6.8	Rett til fri i forbindelse med militærtjeneste og repetisjonsøvelse	130
6.9	Rett til fri i forbindelse med religiøse høytider	131
6.10	Velferdspermisjoner	132
KAPITTEL 7 KONTROLLTILTAK		134
7.1	Definisjon og hjemmel	134
7.2	Adgangen til å gjennomføre kontrolltiltak	134
7.3	Saksbehandlingsregler i forbindelse med kontrolltiltak ..	136
7.4	Særlig om medisinske undersøkelser	138
7.5	Innsyn i arbeidstakers e-post	139
7.6	Kort om personopplysningsloven	141
KAPITTEL 8 LØNN		145
8.1	Hjemmel og definisjoner	145
8.2	Krav til lønnens størrelse	146
8.3	Beregning av lønn	147
8.4	Hvordan og når lønn skal utbetales	148

8 INNHOLD

8.5	Utbetaling av lønn for helligdager og høytidsdager	149
8.5.1	Lønn 1. og 17. mai	149
8.5.2	Lønn for andre helligdager	149
8.6	Trekk i lønn og feriepengene	150
8.6.1	Særlig om feilutbetaling av lønn og feriepengene . .	156
8.7	Foreldelse av lønnskrav	158
8.8	Lønnstyveri	159

KAPITTEL 9 ARBEIDSTID 160

9.1	Innledning	160
9.2	Forsvarlighetskravet	161
9.3	Definisjoner	161
9.3.1	Arbeidstid	161
9.3.2	Arbeidsfri	166
9.4	Arbeidstidsreguleringens virkeområde	166
9.4.1	Virkeområdet generelt	166
9.4.2	Arbeidstakere	167
9.4.3	Arbeid av ledende art	167
9.4.4	Særlig uavhengig stilling	168
9.4.5	Tariffavtale – fagforeninger med innstillingsrett . .	169
9.4.6	Force majeure	170
9.5	Alminnelig arbeidstid	170
9.6	Avtalefestet alminnelig arbeidstid	171
9.7	Forlengelse av den alminnelige arbeidstid	171
9.7.1	Arbeid av passiv karakter	171
9.7.2	Beredskapstjeneste utenfor arbeidsplassen	172
9.8	Nedsatt alminnelig arbeidstid	173
9.8.1	Skift – turnus	173
9.8.2	Ytterligere redusert arbeidstid ved skift- og turnusarbeid	174
9.8.3	Arbeidstiden for arbeidstakere med tredelt skift- og turnusarbeid	175
9.9	Gjennomsnittsberegning av arbeidstiden	175
9.9.1	Formål	175
9.9.2	Skriftlig avtale eller tillatelse fra Arbeidstilsynet . .	176
9.9.3	Gjennomsnittsberegningsperioden	176
9.9.4	Gjennomsnittsberegning av den alminnelige arbeidstiden etter avtale med den enkelte ansatte	177
9.9.5	Gjennomsnittsberegning av den alminnelige arbeidstiden etter avtale med de tillitsvalgte i tariffbundet virksomhet	178

9.9.6	Gjennomsnittsberegning etter tillatelse fra Arbeidstilsynet	179
9.10	Overtid	179
9.10.1	Hva er overtid?	179
9.10.2	Drøftingsplikt	181
9.10.3	Vilkår for å kunne arbeide overtid	181
9.10.4	Arbeid utover avtalt arbeidstid	182
9.10.5	Hvor mange timer overtid kan den enkelte arbeidstaker utføre?	183
9.10.6	Samlet arbeidstid	184
9.10.7	Plikten til å utføre overtidsarbeid	184
9.10.8	Rett til fritak for overtidsarbeid	185
9.10.9	Godtgjørelse og avspasering	186
9.11	Pauser	187
9.11.1	Krav på pause og pausens lengde	187
9.11.2	Pause i forbindelse med overtidsarbeid	188
9.11.3	Er hvilepausen arbeidstid?	189
9.12	Krav på daglig fritid	189
9.12.1	Krav på sammenhengende daglig fritid	189
9.12.2	Avtale om kortere arbeidsfrie perioder i tariffbundet bedrift	190
9.13	Krav på ukentlig fritid	190
9.13.1	Krav til sammenhengende ukentlig fritid	190
9.14	Rett til redusert arbeidstid – alder eller helsemessige, sosiale eller andre vektige velferdsgrunner	191
9.14.1	Innledning	191
9.14.2	Redusert arbeidstid på grunn av alder	192
9.14.3	Redusert arbeidstid på grunn av helsemessige, sosiale eller andre vektige velferdsgrunner	192
9.14.4	Vesentlig ulempe	194
9.14.5	Perioden med redusert arbeidstid og krav på å kunne gå tilbake til tidligere arbeidstid	194
9.14.6	Fortrinnrett	195
9.14.7	Tvisteløsningsnemnda	196
9.15	Fleksibel arbeidstid	196
9.15.1	Rett til fleksibel arbeidstid	196
9.15.2	«Vesentlig ulempe»	197
9.16	Nattarbeid	198
9.16.1	Hjemmel og definisjon av nattarbeid	198
9.16.2	Generelt forbud mot nattarbeid	199
9.16.3	Vilkår for å benytte nattarbeid	199
9.16.4	Arbeid mellom kl. 21.00 og 23.00	200

10 INNHOLD

9.16.5	Utvidet adgang til nattarbeid i tariffbundet bedrift	202
9.16.6	Helsekontroll i forbindelse med nattarbeid	202
9.16.7	Fritak for regelmessig nattarbeid	203
9.17	Søn- og helgedagsarbeid	204
9.17.1	Definisjon av søn- og helgedagsarbeid	204
9.17.2	Vilkår for arbeid på søn- og helgedager	204
9.17.3	Søn- og helgedagsarbeid etter avtale med de tillitsvalgte	205
9.17.4	Søn- og helgedagsarbeid for ansatte som etter sin religion feirer særskilte høytidsdager	206
9.18	Arbeidsplan	206
9.19	Oversikt over arbeidstiden	207
9.20	Fjernarbeid	208
9.21	Arbeid i arbeidsgivers hjem	209
9.22	Kontroll og tilsyn	209
KAPITTEL 10 INFORMASJON OG DRØFTING		210
10.1	Bakgrunn og hjemmel	210
10.2	Virkeområdet for bestemmelsene og definisjon av begreper	210
10.3	Hva arbeidsgiver skal drøfte og informere om, og krav til gjennomføringen av drøftingen	211
10.4	Muligheten til å pålegge tillitsvalgte taushetsplikt	212
10.5	Muligheten for å unnlate å gi informasjon eller drøfte	213
KAPITTEL 11 OPPHØR AV ARBEIDSFORHOLD		215
11.1	Oversikt over ulike former for opphør	215
11.2	Permittering	216
11.2.1	Definisjon og hjemmel	216
11.2.2	Valget mellom permittering og oppsigelse	218
11.2.3	Saksbehandlingen ved permittering	219
11.2.4	Vilkårene for å permittere	221
11.2.5	Lov om lønnsplikt under permittering	223
11.3	Suspensjon	225
11.4	Oppsigelse fra arbeidsgiver	227
11.4.1	Generelt om oppsigelsesvernet	227
11.4.2	Oppsigelse på grunn av virksomhetens forhold	229
11.4.3	Oppsigelse på grunn av arbeidsgivers forhold	246
11.4.4	Oppsigelse på grunn av arbeidstakers forhold	246
11.5	Særskilt oppsigelsesvern	260

11.5.1	Oppsigelse grunnet sykdom og sykefravær	260
11.5.2	Oppsigelse grunnet graviditet og permisjon	265
11.5.3	Oppsigelse grunnet avtjening av pliktig eller frivillig militærtjeneste	266
11.5.4	Oppsigelse og alder	266
11.6	Særlig om såkalt endringsoppsigelse	270
11.7	Arbeidstakers egen oppsigelse	272
11.8	Avskjed	273
11.9	Saksbehandlingsreglene i forbindelse med oppsigelse og avskjed	277
11.9.1	Formål	277
11.9.2	Drøfting før beslutning om oppsigelse	277
11.9.3	Masseoppsigelser	279
11.9.4	Skriftlig oppsigelse	279
11.9.5	Krav til innhold og overlevering	280
11.9.6	Krav om forhandlinger	281
11.10	Oppsigelsesfrister og frister for søksmål	282
11.11	Retten til å stå i stilling	284
11.12	Virkninger av en usaklig oppsigelse eller en urettmessig avskjed	286
11.13	Sluttavtaler	288
11.14	Sluttattest	289
KAPITTEL 12 VIRKSOMHETSOVERDRAGELSE		290
12.1	Formål og hjemmel	290
12.2	Når foreligger det en virksomhetsoverdragelse – vilkår	291
12.2.1	Oversikt over de ulike vilkårene	291
12.2.2	Nærmere om kravet til «selvstendig enhet»	293
12.2.3	Overdragelsesvilkåret	296
12.2.4	Identitetsvilkåret	297
12.3	Rettsvirkningene av en virksomhetsoverdragelse	300
12.3.1	Lønns- og arbeidsvilkår	300
12.3.2	Oppsigelsesvernet	302
12.3.3	Reservasjonsrett og valgrett	302
12.3.4	Informasjon og drøfting	304
12.3.5	Tillitsvalgtes stilling	305
KAPITTEL 13 KOLLEKTIV ARBEIDSRETT		306
13.1	Hjemmel og oversikt over sentrale begreper	306
13.1.1	Hjemmel	306
13.1.2	Sentrale begreper	307

12 INNHOLD

13.2	Den frie organisasjonsretten og organisasjonene	308
13.3	Nærmere om tariffavtalen	309
13.4	Rettstvister, interesselvister og arbeidskamp	312
13.5	Kort oversikt over gangen i et tariffoppgjør	314
13.6	Arbeidsretten	315
13.7	Allmenngjøring av tariffavtaler	316
DOMMER		317
STIKKORDREGISTER		321